

УДК 376.36 + 372.881.1

ТИПИ ТА МЕХАНІЗМИ ДИСГРАФІЧНИХ ПОМИЛОК
У ПИСЕМНОМУ МОВЛЕННІ МОЛОДШИХШКОЛЯРІВ

Чередніченко Н. В.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті висвітлюються механізми засвоєння писемного мовлення. Підкреслюється, що процес письма є складною за структурою формою мовленнєвої діяльності. Розкривається сутність сучасних класифікацій дисграфії, типи та механізми дисграфічних помилок.

В статье раскрываются механизмы усвоения письменной речи. Подчеркивается, что процесс письма является сложной по структуре формой речевой деятельности. Раскрывается суть современных классификаций дисграфии, типы и механизмы дисграфических ошибок.

In this article conditions of the forming of writing skills are studied. It is stressed that the process of writing is a complex form of speech activity. Mastering of writing is possible in conditions of a child's achievement of high level of physical, psychic, speech and intellectual development.

Ключові слова: письмо, мовленнєва діяльність, дисграфія, психічні функції, загальнофункціональні механізми, операціональні компоненти, специфічні мовленнєві механізми, усно мовленнєві передумови.

Ключевые слова: письмо, речевая деятельность, дисграфия, психические функции, общифункциональные механизмы, операциональные компоненты, специфические речевые механизмы, усноречевые предпосылки.

Key words: writing, speech activity, functional mechanisms, operational components, speech readiness.

94

Подолання шкільної неуспішності з рідної мови в учнів початкових класів масової загальноосвітньої та спеціальної школи для дітей із ТПМ є однією із найважливіших проблем сучасної логопедії, оскільки протягом останніх років невпинно зростає кількість дітей, що не засвоюють програми з рідної мови. За даними Г.Г. Мисаренко, цей показник становить від 30 до 57 відсотків. Такі школярі зустрічаються у кожному класі початкової школи. Слід відзначити, що у 3 - 15 відсотків учнів спостерігається дисграфія- стійка вибіркова нездатність оволодіти навичкою письма за правилами графіки, тобто керуючись фонетичним принципом, не дивлячись на достатній рівень інтелектуального та мовленнєвого розвитку, відсутність грубих порушень слухового та зорового аналізаторів, а також оптимальні умови навчання (О.М.Корнєв, Р.І. Лалаєва, І.М.Садовнікова, та ін.).

Сучасне розуміння порушень письма і читання з точки зору психолінгвістичного та психолого-педагогічного аспектів доводить, що різноманітні порушення читання і письма обумовлені недостатністю ряду психічних функцій (зорово-просторового гнозису та практики,

уваги, пам'яті), недосконалістю операціональних компонентів мислення (аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації, контролю), що належать до загальнофункціональних механізмів мовленнєвої діяльності; специфічних мовленнєвих механізмів (симультанно-сукцесивного аналізу і синтезу, аналітико-синтетичної діяльності слухового та мовнорухового аналізаторів), а також недорозвиненням усномовленнєвих передумов (слухової диференціації звуків, їх правильної вимови, сформованості лексико-граматичного боку мовлення), низькою розумовою працездатністю (Е. А. Данілавічюте, О. М. Гопіченко, Р. Є. Левіна, Р. І. Лалаєва, О. Р. Лурія, О. М. Російська, І. М. Садовнікова Є. Ф. Соботович, В. В. Тарасун, В. В. Тищенко, Л. І. Трофименко, Н. В. Чередніченко, Л.М. Шипіцина).

Труднощі в оволодінні писемним мовленням виникають як наслідок поєднання трьох груп явищ: біологічної недостатності певних мозкових систем, які призводять до виникнення на цій основі функціональної недостатності, а також соціальних умов.

Механізми засвоєння писемного мовлення

Недорозвинення усномовленнєвих передумов вказує на несформованість системи практичних знань про звукову, лексичну і граматичну сторону мовлення, необхідних для участі в актах мовленнєвої комунікації, тобто мовної компетенції (лінгвістичний компонент мовленнєвої діяльності).

Специфічні мовленнєві механізми забезпечують сприймання та породження мовленнєвого висловлювання.

Загальнофункціональні механізми зумовлюють, насамперед, засвоєння семантики мовних знаків (лінгвістичний компонент мовленнєвої

діяльності), та процеси прийому і передачі вербальної інформації (комунікативний компонент мовленнєвої діяльності). Їх недоліки лежать в основі різного роду затримок мовленнєвого розвитку або ж загального недорозвинення мовлення, які не пов'язані з ураженням специфічних мовленнєвих механізмів. При цьому найсуттєвіші порушення виявляються під час використання дітьми на практичному рівні лексики та граматики рідної мови, що у писемному мовленні виражено у вигляді різних за характером помилок: фонетичних та лексико-граматичних.

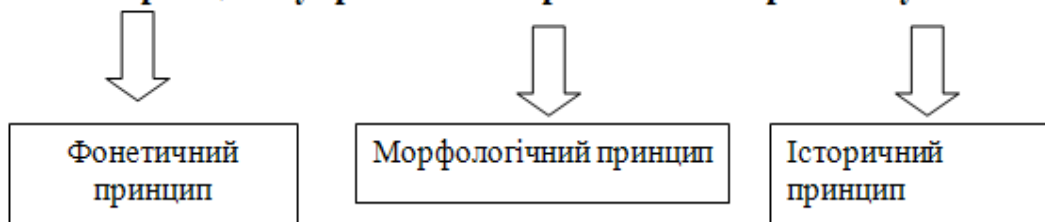
Основними симптомами дисграфії є стійкі специфічні помилки (не пов'язані із застосуванням орфографічних правил), виникнення яких не обумовлено порушеннями інтелектуального або сенсорного розвитку або нерегулярністю шкільного навчання. Такі патологічні помилки слід відрізнити від помилок, яких припускаються діти під час вивчення нової теми.

Основними критеріями відмежування патологічних помилок від непатологічних є:

стійкість, здатність закріплюватись та збільшуватись, якщо не проводити спеціальної корекційної роботи.

Український, як і російський правопис базується на декількох принципах, серед яких провідними і найбільш загально прийнятими можна вважати: фонетичний (фонематичний), морфологічний та традиційний (історичний).

Принципи українського і російського правопису

Фонетичний принцип письма є основою графіки. Суть його полягає в тому, що буквене позначення повністю відповідає тим фонемам, які чуються в слові (слова записується так, як чуються і вимовляються). Для засвоєння фонетичного принципу письма дитині необхідно оволодіти основними операціями письма: звуковим аналізом; співвіднесенням звука з буквою та співвіднесенням букви з кінемою. Якщо дитина в процесі засвоєння цих операцій допускає помилки в словах, які записуються за фонетичним принципом, такі помилки вважаються тимчасовими, пов'язаними з певними етапами засвоєння цих операцій. В цей період допускається, що дитина може пропускати, переставляти та додавати зайві букви в слова. Однак по мірі оволодіння операціями письма такі помилки мають зникнути. Якщо ж дитина стабільно продовжує пропускати голосні та приголосні букви під час їх збігу, замінювати букви, що позначають близькі за акустико – артикуляційними ознаками звуки, або замінювати букви, схожі за написанням, це свідчить про те, що дитина має труднощі у засвоєнні основних операцій письма. Такі помилки слід вважати патологічними, які потребують спеціальної логопедичної корекції.

Морфологічний принцип письма полягає в тому, що при написанні зберігається сталість буквеного позначення морфем (префіксів, суфіксів, закінчень), не дивлячись на те, що в різних фонетичних умовах вони вимовляються і чуються по-різному. Саме на цьому принципі базується більшість правил орфографії. Коли виникає невідповідність між вимовою і написанням, вибір

букви визначається певним орфографічним правилом.

Помилки, допущені в орфограмах, які ще не вивчалися, не вважаються патологічними. Якщо ж учень, знаючи правило, не може його застосувати, стабільно допускає однотипні орфографічні помилки, то в таких випадках помилки вважаються патологічними або дизорфографічними.

Розглянемо більш детально типи патологічних помилок та їх механізми.

Автори застосовують різні принципи аналізу специфічних помилок. Так, І.М.Садовнікова виділяє 3 групи помилок: помилки на рівні букви та складу; помилки на рівні слова; помилки на рівні речення.

Р.І.Паласава пропонує об'єднати помилки таким чином: спотворення та заміни букв; спотворення звукоскладової структури слова; порушення злитності написання окремих слів у реченні; аграматизми на письмі.

Слід відзначити, що дані класифікації помилок є симптоматичним та не враховують механізмів, що призводять до виникнення тієї чи іншої помилки.

Найбільш обґрунтованою є класифікація помилок, представлена Є.Ф.Соботович, О.М.Гопіченко. Вона базується на визначенні принципа письма та враховує причини та механізми допущених помилок. Автори виділяють: фонетичні; графічні та оптико-просторові; морфологічні (лексико-граматичні) помилки.

Симптоматичні класифікації дисграфії

1. Класифікація І.М.Садовнікової

Перша група <i>помилки на рівні букви та складу</i>	Друга група <i>помилки на рівні слова</i>	Третя група <i>помилки на рівні речення</i>
- помилки звукового аналізу; - помилки фонематичного сприймання; - змішування букв за кінетичною схожістю; -персеверації та антиципації	- окреме написання частин слова; - написання разом службових частин мови з наступним або попереднім словом; -зміщення кордонів слів, -контоменації; - морфемні аграматизми	-порушення зв'язку між словами у реченні - відсутність або неправильне позначення меж речення; -пропуски , перестановки слів у реченні

2. Класифікація Р.І.Лаласвої

- ✓ спотворення та заміни букв;
- ✓ спотворення звукоскладової структури слова;
- ✓ порушення злитності написання окремих слів у реченні;
- ✓ аграматизми на письмі.

97

І. Фонетичні помилки – це помилки, які виникають під час написання слів, що записуються за фонетичним принципом. За своєю природою вони неоднорідні.

До фонетичних належать 3 групи помилок:

1 група помилок - заміни або змішування на письмі букв, що позначають звуки, близькі за акустико – артикуляційними ознаками (м'яких – твердими, дзвінких – глухими, свистячих – шиплячими та навпаки). Помилки такого характеру є дуже стійкими і важко піддаються корекції.

Дослідження, проведені Є.Ф.Соботович, О.М.Гопіченко, Е.А.Данілавічюте дозволили з'ясувати, що причини таких помилок неоднорідні. В їх основі можуть лежати:

1) порушення фонематичного сприймання (слухової диференціації фонем);

2) порушення вимови звуків, що призводить до нечіткості фонематичних уявлень про звуковий

склад слова. В цих випадках фонематичні уявлення дорівнюють власній неправильній вимові;

3) порушення або недостатнє використання **слухового контролю**. Під час фонемного розпізнавання діти спираються на артикуляційні ознаки звуків (проговорювання), не враховуючи їхніх акустичних ознак, що свідчить про недостатнє використання слухового контролю власного мовлення.

Даний тип помилок часто зустрічається в письмових роботах дітей з фонетично чистим мовленням.

2 група помилок - пропуски букв, перестановки, додавання в слова зайвих букв, спотворення звукового складу слова. Найчастіше діти пропускають голосні звуки у відкритому складі, у слабкій, ненаголошеній позиції (шапка – „шапк“, хата – „хат“ - голосний звук сприймається ними як елемент приголосного); приголосні перед

ненаголошеними голосними (сонце – „соне”); приголосні після наголошених голосних (пейзаж – „пейза”); приголосні під час їх збігу (скло – „сло”, міст

– „міт”). Указані звуки в названих фонетичних позиціях є менш виразними, кінестетично менш чіткими.

Класифікація Є.Ф.Соботович, О.М.Гопіченко

I. Фонетичні помилки

1.1. Заміни або змішування на письмі букв, що позначають звуки, близькі за акустико артикуляційними ознаками

- порушення фонематичного сприймання
- нечіткі фонематичні уявлення про звуковий склад слова (риба - либа)
- недостатній слуховий контроль (виконання дії звукового аналізу з опорою на артикуляцію (проговорювання), не враховуючи акустичних ознак звуків)

1.2. Пропуски букв, перестановки, додавання в слова зайвих букв, спотворення звукового складу слова

- порушення звукового аналізу як розумової дії;
- недостатня автоматизованість звукового аналізу;
- порушення мовно-слухової пам'яті;
- порушення слухового контролю, самоконтролю.

1.3. Заміни, додавання та пропуски букв, обумовлені позицією звуків у слові та впливом звуків один на одного (позиційні помилки)

- астеничність дитини,
- зниження концентрації та переключення уваги (лопата – лотата.)

В основі такого типу помилок можуть лежати різні причини:

1) несформованість або порушення звукового аналізу як процесу розумової дії, яка проявляється в неспроможності виділяти частину з цілого (звук зі слова), визначати послідовність та кількість звуків у слові;

2) недостатня стійкість, автоматизованість операції звукового аналізу, його узвзвимість під час ускладнення умов виконання завдання (ускладнення звуко-складової структури слова, прискорення темпу

виконання завдання). Дослідження, проведені Л.С.Спіровою, Е.А.Данілавічюте, Н.В.Чередніченко, довели, що учні, успішно виконуючи прості види фонематичного аналізу, допускають велику кількість помилок при виконанні завдань на звуковий аналіз складних за будовою слів (Батьківщина – „Батькченина”, парашутист – „парутист”).

3) Однією з причин наведених вище помилок виступає **порушення мовно – слухової пам'яті**, яка не дозволяє утримувати послідовність звуків у слові, що, в свою чергу, призводить до

пропусків букв, складів, а в деяких випадках до спрощення та спотворення звукоскладової будови слова (ілюстрація – „ілюція”).

4) Експериментальні дослідження, проведені О.М.Голіченко, Є.Ф.Соботович довели, що вирішальний вплив на якість виконання завдань на звуковий аналіз слова має **спосіб аналізу**: якщо дія аналізу здійснювалася в розумовому плані (опора на фонематичні уявлення) без опори на проговорювання та слухове сприймання, помилок спостерігалось значно більше, ніж при голосному проговорюванні та слуханні себе. Отже, дія звукового аналізу у таких дітей видалася недостатньо сформованою на рівні внутрішнього плану і здійснюється краще з опорою на зовнішні засоби – проговорювання та слухове сприймання звукового складу слова. В процесі ж письма в умовах класу (письмо під диктовку, творчі письмові роботи) опора на зовнішні допоміжні засоби згортається, внаслідок чого спостерігається велика кількість помилок на пропуски та додавання в слова зайвих букв. Такі випадки свідчать про те, що у дітей

страждає **слуховий контроль** за власним мовленням та **самоконтроль** в процесі перевірки виконання завдання.

До **третьої групи** помилок відносяться заміни, додавання та пропуски букв, обумовлені позицією звуків у слові та впливом звуків один на одного. Ці помилки називають **позиційними (помилки на уподібнення)**. Вони нестабільні, виникають у дітей ослаблених (астенічних), які не можуть рівномірно розподілити увагу на різних операціях, а також своєчасно переключити її з однієї операції на іншу. Звук, який має сильну позицію в слові, є більш виразним за акустико-артикуляційними ознаками (звук „п” в слові лопата), ніж звук-замінник (звук „т”), він концентрує на себе увагу учня, послаблюючи при цьому інші ланки цілого процесу письма (зоровий та рухоруховий контроль), внаслідок чого виникає позиційна помилка на заміну, пропуск або додавання букв (лопата – „лотата”, ворона – „ворна, Оксана – „Окосана”).

II. Графічні та оптико – просторові помилки

1. Заміни графічно схожих букв, що складаються з однакових елементів, які по різному розташовані у просторі (в – д, т- ш);
2. Неправильне просторове розташування елементів букви (х – „сс”);
3. Заміни букв, які мають однакові елементи, але різняться між собою кількістю елементів або додатковим елементом (п – т, ж – к);
4. Пропуски елементів, особливо при поєднанні букв, що включають однаковий елемент (ау – „ао”).
5. Дописування зайвого елемента букви(ш-и);
6. Змішування або заміни букв за кінетичною подібністю (о – а, У – Ч);
7. Дзеркальне написання букв

- недостатність зорово-просторового сприймання,
- просторових уявлень,
- зорового аналізу та синтезу,
- зорової та рухової пам’яті,
- тонких диференційованих рухів рук
- зорово-моторної координації, - зорового та рухового контролю.

II. **Графічними та оптико – просторовими помилками** в літературі називають різні неточності у накресленні букв. Виражаються вони в замінах на письмі букв, схожих за своїми оптико-просторовими або кінетичними ознаками.

Причини та механізми цих помилок полягають у порушенні або недостатній сформованості тих психічних функцій та розумових операцій, які забезпечують засвоєння 2 та 3 операцій письма, а саме: зорово-просторового

сприймання, просторових уявлень, зорового аналізу та синтезу, зорової та рухової пам'яті, тонких диференційованих рухів руки, зорово-моторної координації, зорового та руко рухового контролю. Графічні та оптико-просторові помилки не завжди стабільні. На думку Є.Ф.Соботович, механізм таких помилок може бути схожим на механізм позиційних помилок.

III. Лексико-граматичні помилки пов'язані з незасвоєнням морфологічного принципу письма або із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ). Вони включають велику та різноманітну групу **морфологічних, синтаксичних, пунктуаційних та семантичних** помилок. Виникають під час написання слів, що записуються за морфологічним принципом або під час написання речень.

До таких помилок належать:

1) порушення у словосполученні або реченні узгодження та керування, що проявляється

у помилковому написанні закінчень слів (аграматизми на письмі). (Скрізь лежать глибокий сніг. Сніг усім захищає від морозу й вітру. А великі старий пеня став житло для комах.) ;

2) помилки, які виникають під час написання префіксів та прийменників. Учні часто відривають префікси від слова, а прийменники пишуть разом зі словом або зовсім пропускають їх („Улісісховалися маленькі звірята. „На стала зима.“ „Сніг усіх захищає морозі і вітру.“

3) заміни префіксів та суфіксів (морфемний аграматизм) (підійшов – „прийшов“, ведмежий хвіст – „ведмедів хвіст“);

4) роздільне написання частин слова („і дуть“, „почалася“);

5) зміщення меж слів („Там вони спатимутидовесни.“ „Лежитьглибокий сніг.“).

Морфологічні помилки

1. Аграматизми на письмі (порушення узгодження і керування у словосполученнях) – скрізь лежать глибокий сніг.

2. Помилки у написання префіксів та прийменників. Написання префіксів окремо від слова, а прийменника разом зі словом (Улісі, за хищає)

3. Морфемний аграматизм – заміни префіксів та суфіксів (ведмедів хвіст).

4. Роздільне написання частин слова (і дуть, по чалася)

5. Зміщення меж слів – Там вони спатимутидовесни.

Порушення граматичної будови мови (словозміни та словотворення);
- відсутність чіткого морфологічного аналізу слів;
- несформованість морфологічних узагальнень;
- обмеженість мовленнєвого досвіду учнів, що перешкоджає виділенню та засвоєнню узагальнюючих значень флексій, характерних для даної відмінкової форми, а також усвідомлення прийменника як самостійного слова.

Такі помилки називають **морфологічними**. В їх основі лежить порушення граматичної будови мови (словозміни та словотворення), відсутність чіткого морфологічного аналізу слів, несформованість морфологічних узагальнень та обмеженість мовленнєвого досвіду учнів, що перешкоджає виділенню та засвоєнню узагальнених значень флексій, характерних для даної відмінкової форми, а також усвідомлення прийменника як самостійного слова.

Велику та різноманітну групу помилок складають **орфографічні помилки**, пов'язані з

порушенням системи словозміни та словотворення, недостатнім засвоєнням правил правопису та неумінням їх застосовувати. В логопедичній літературі їх називають **дизорфографічними**. До таких помилок належать: помилки на правопис ненаголошених голосних у корені слова: („висна“, „земовий“), дзвінких та глухих приголосних у середині слова („ніхті“, „лехкий“), неправильне вживання „ь“ для пом'якшення приголосного в кінці та середині слів („малеңкі“, „скрізі“ - скрізь, „спити“ - спить) та у сполученні „ьо“ (багатьох – „багатох“, вживання апострофа та ін.

Орфографічні помилки – дизорфографічні

1. Помилки на правопис ненаголошених голосних у корені слова: („висна”), дзвінких та глухих приголосних у корені слова („ніхті”, „лехкий”).
2. Неправильне вживання „Ь” для пом’якшення приголосного в кінці та середині слів („маленкі”), сполучень «ьо», «йо».
3. Неправильне вживання апострофа.
4. Помилки у написанні прийменників із іменниками.
5. Помилки у написанні префіксів.

Порушенням системи словозміни та словотворення; недостатнє засвоєння правил правопису; порушення фонетичних, морфологічних та синтаксичних узагальнень; недосконалість виконання розумових операцій на вербальному матеріалі; порушення уваги, контролю та самоконтролю.

Кількість таких помилок з роками не зменшується, а збільшується.

До **синтаксичних** помилок належать такі:

а) відсутність позначень меж речення – заголовних букв та крапок („скрізь лежить глибокий сніг”, „Скрізь лежить глибокий сніг”);

б) неправильне визначення меж речення („у степу під м’якою зимовою ковдрою спить озимина у лісі й на луках під снігом. Сховалися різні маленькі звірята.”);

в) пропуски слів та частин речень („усіх захищає від морозу і вітру.” – Сніг усіх захищає від морозу і вітру. „У лісі й на жтлом для багатьох комах.” – У лісі й на луках сховалися різні маленькі звірята. А великий старий пен ь став житлом для багатьох комах.) та порушення послідовності слів у реченні.

Однією з причин синтаксичних помилок є **порушення синтаксичних узагальнень**, що призводить до несформованості структури речення.

Таким учням важко виділити речення як окрему синтаксичну одиницю, вірно визначити його межі. Наступною причиною виступає порушення **синтаксичного аналізу**, що виражається у неправильному визначенні кількості та послідовності слів у реченні. **Звуження обсягу оперативної пам’яті** призводить до помилок узгодження та керування в операції складання висловлювання із окремих слів, а також до пропусків слів, частини речення і навіть до повного спотворення змісту фрази, яка підлягає запису. Неможливість продуктивно **розподілити увагу** між багатьма завданнями письма: технічними, логічними, орфографічними - також негативно впливає на правильність написання речення та стає причиною синтаксичних та пунктуаційних помилок, а порушення контролю та самоконтролю під час письма не дає можливість ці помилки виправити.

Синтаксичні помилки

1. Відсутність позначень меж речень – великих букв та крапок (скрізь лежить глибокий сніг).
2. Неправильне визначення меж речення.
3. Пропуски слів та частин речень.

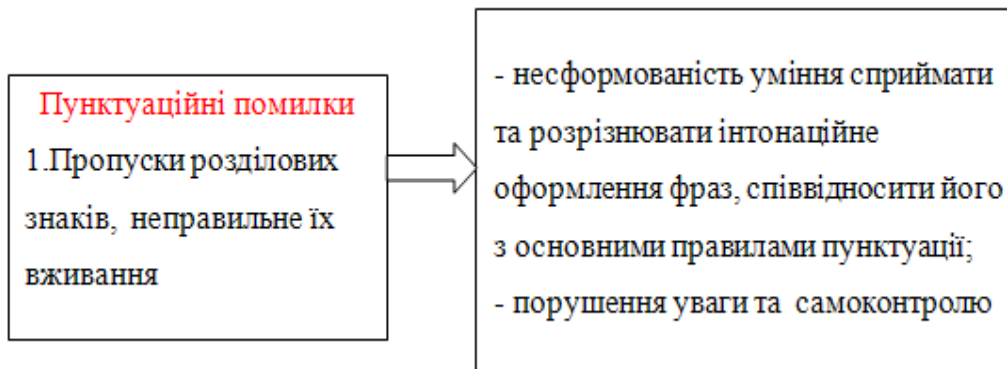
- Порушення синтаксичних узагальнень;
- порушення синтаксичного аналізу;
- звуження обсягу оперативної пам’яті;
- неможливість рівномірного розподілу уваги

До **пунктуаційних помилок** належать пропуски розділових знаків, неправильне їх

вживання для необхідного інтонаційного оформлення речення. Основною причиною таких

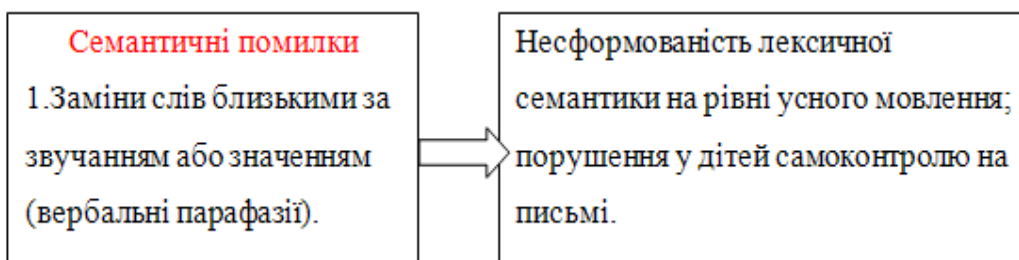
помилку є неформованість уміння сприймати інтонаційне оформлення фраз, співвідносити його з

основними правилами пунктуації.

Семантичні помилки проявляються переважно у замінах слів. Причому учні можуть замінювати незнайоме слово словом, близьким за звучанням, наприклад замість „багатьох комах” написати „багатих комах” або будь-яким знайомим словом, яке зовсім не підходить до змісту речення.

Причини подібних помилок полягають у системному порушенні мовлення, зокрема у неформованості лексичної семантики на рівні усного мовлення. Однією з причин семантичних помилок може бути порушення у дітей самоконтролю на письмі.

Слід відзначити, що у письмових роботах молодших школярів із ФФНМ найчастіше зустрічаються фонетичні помилки. У дітей із ЗНМ спостерігаються усі типи патологічних помилок, що обумовлено структурою мовленнєвого дефекту, а також особливостями їхньої пізнавальної діяльності. Для розумово відсталіх дітей характерними є всі типи помилок. Згодом їхня кількість збільшується за рахунок орфографічних та пунктуаційних.

Успіхи у подоланні патологічних помилок у писемному мовленні молодших школярів залежатимуть від своєчасної та правильної діагностики кожної помилки, що припустився учень. За умов цілеспрямованого корекційно-логопедичного впливу поступово симптоматика дисграфії стає менш вираженою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корнев А.Н. Нарушения чтения и письма у детей: Учебно-методическое пособие. – СПб.: ИД «Мим», 1997.
2. Лалаева Р.И. Дисграфия // Хрестоматия по логопедии. - Т.2. – М., 1997. с. 502-511.
3. Левина Р.Е. Нарушения письма у детей с недоразвитием речи. – М., 1962.
4. Лурия А.Р. Письмо и речь: Нейролингвистические исследования: Учебное пособие. – М.: Издательский центр „Академия”, 2002.
5. Российская Е.Н. К проблеме формирования операциональной и функциональной готовности учащихся с тяжелым речевым недоразвитием к овладению письменной речью // Дефектология. – 1999. - № 4. – с. 9 – 17.
6. Садовникова И.Н. Нарушения письменной речи и их преодоление у младших школьников. – М.: Владос, 1995.
7. Соболевич Е.Ф., Гопиченко Е.М. Фонетические ошибки в письме умственно отсталых учащихся младших классов // Хрестоматия по логопедии в 2 т. // Под ред. Л.С. Волковой, В.И. Селиверстова. – М.: Гуманит. издат. центр Владос, 1997. – Т. 2. – С. 469 – 481.

4 березня 2012 року на 84 році життя пішла засвіти **Марія Аврамівна Савченко** – український педагог-дефектолог, провідний логопед, вчений, кандидат педагогічних наук, доцент.

Марія Аврамівна народилася в 1928 році на Чернігівщині у селянській багатодітній сім'ї. На її долю випало важке напівголодне дитинство, а навчання у школі було перерване страшними роками війни. У 1952 році вона з відзнакою закінчила Київський державний педагогічний інститут імені Горького (нині – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова). 4 роки працювала у селі Тимки під Києвом вчителем, згодом директором школи, а з 1958 року продовжила свої наукові пошуки на викладацькій посаді кафедри сурдопедагогіки й логопедії Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького.

Марії Аврамівні був притаманний талант дослідника, творчий підхід до вирішення будь-яких завдань. Її наукові інтереси були пов'язані з виправленням та попередженням порушень мовлення у дітей. Результати досліджень були представлені у підручниках, методичних посібниках, статтях. Всього опубліковано понад 60 наукових праць.

Протягом 35 років Марія Аврамівна готувала педагогічні кадри для спеціальних навчально-виховних закладів, вела широку методичну роботу серед вчителів-дефектологів на курсах підвищення кваліфікації, виступала з доповідями на семінарах, методоб'єднаннях. Її методичні посібники для логопедів – «Виправлення вад вимови в учнів молодших класів», «Вчимось говорити й читати» та інші – вже багато років є настільними книгами багатьох вітчизняних теоретиків та практиків.

Перебуваючи на заслуженому відпочинку, значну увагу, окрім логопедичного супроводу, Марія Аврамівна приділяла мовній реабілітації дітей з порушеннями слуху. Свій інтерес до педагогічної науки вона передала своєму сину – нині відомому сурдопедагогу, кандидату педагогічних наук Олександру Савченку.

Прощання з Марією Аврамівною відбулося 6 березня 2012 року на Байковому кладовищі.

Разом із сином, рідними сумують за Марією Аврамівною друзі, близькі, колеги по роботі та численні учні.

Світла пам'ять великому вченому і вчителю!

колектив Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М.П. Драгоманова

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ:

Базима Наталія Валентинівна – аспірант, викладач кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Боряк Оксана Володимирівна – аспірант кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, викладач кафедри корекційної педагогіки і спеціальної психології Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка

Бугакова Єкатерина Юрьевна – аспірант кафедри спеціальної психології Інституту філології, масової інформації та психології Новосибірського державного педагогічного університету, учитель-логопед I кваліфікаційної категорії Муниципального бюджетного дошкільного освітнього закладу м.Новосибірськ «Детський сад № 323»

Герашенко Світлана Іванівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психокорекційної педагогіки Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Гринь Катерина Андріївна – студентка 4 курсу групи ДФ-41 кафедри соціальної та корекційної освіти психолого-педагогічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

Голуб Алла Володимирівна – аспірант кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Десяренко Петяна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри корекційної педагогіки і спеціальної психології, завідувач лабораторії корекційно-реабілітаційних технологій Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, докторант Інституту спеціальної педагогіки НАПН України

Дідкова Любов Михайлівна – викладач кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Козинець Олександр Володимирович – аспірант, викладач кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Кондукова Світлана Віталіївна – учитель-логопед дитячого садка №37 ОАО «РЖД» м.Москви

Кравець Ніна Павлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Логвінова Ірина Петрівна – аспірант Інституту корекційної педагогіки і спеціальної психології НПУ імені М.П. Драгоманова, логопед, дитячий психолог соціально-психологічного реабілітаційного центру для дітей-інвалідів "Подолання" Солом'янського району м. Києва, член Української спілки психотерапевтів, член Української асоціації танцювально-рухової взаємодії

Лукаш Людмила Олександрівна – студентка групи ДФ – 41 кафедри соціальної та корекційної освіти психолого-педагогічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

Мартиненко Ірина Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Марченко Інна Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Матюценко Ірина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психокорекційної педагогіки Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Мозгова Галина Петрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології і психосоматики Інституту соціології, психології та управління НПУ імені М.П.Драгоманова

Нікішенко Галина Василівна – спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист, вчитель-логопед дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу № 41 «Дударик» м.Черкас, консультант-логопед міської психолого-медико-педагогічної консультації

Пап Інна Ігорівна – студентка 4 курсу кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Пінчук Юлія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Потапенко Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Савицький Андрій Миколайович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Сичарчук Наталія Дмитрівна – викладач кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М.П.Драгоманова

Шемченко Ярослава Володимирівна – студентка групи ДФ – 41 кафедри соціальної та корекційної освіти психолого-педагогічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

Шюленева Олена Георгіївна – магістр кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Федорович Людмила Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної і корекційної педагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Чередніченко Наталія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Шеремет Марія Купріянівна – доктор педагогічних наук, професор, Перший заступник директора з наукової роботи, завідувач кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова